

UREDNICI

Josip Mišković
Maki Grle

Federalno
ministarstvo
pravde

PRIRUČNIK ZA VJEŠTAKE
MEDICINSKE STRUKE

Josip Mišković
Maki Grle

PRIRUČNIK ZA VJEŠTAKE MEDICINSKE STRUKE

Metodologija i praksa medicinskog vještačenja

FEDERALNO MINISTARSTVO PRAVDE

ISBN 978-9958-808-23-4

PRIRUČNIK ZA VJEŠTAKE MEDICINSKE STRUKE

Metodologija i praksa medicinskog vještačenja

IZDAVAČ

Federalno ministarstvo pravde

ZA IZDAVAČA

Vedran Škobić, federalni ministar pravde

UREDNICI

Josip Mišković, izvanredni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist opće kirurgije, subspecijalist torakalne kirurgije

AUTORI

Vladimir Bekavac, viši asistent Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist urologije

Ivana Bulić, viši asistent Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalistica neurokirurgije

Marija Definis, redoviti profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalistica sudske medicine

Gordan Galić, izvanredni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist opće kirurgije, subspecijalist vaskularne kirurgije

Maki Grle, izvanredni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist ortopedije, subspecijalist traumatologije

Mario Kordić, viši asistent Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist maksilofacijalne kirurgije, subspecijalist plastične kirurgije

Davorin Kozomara, izvanredni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist opće kirurgije, subspecijalist plastične kirurgije

Maki Grle, izvanredni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist ortopedije, subspecijalist traumatologije

Ludvig Letica, viši asistent Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist opće kirurgije, subspecijalist abdominalne kirurgije

Josip Lesko, docent Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist otorinolaringologije

Marko Martinac, izvanredni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist psihijatrije

Josip Mišković, izvanredni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist opće kirurgije, subspecijalist torakalne kirurgije

Joško Petričević, redoviti profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist patološke anatomije

Antonio Sesar, izvanredni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist oftalmologije

Elis Sultanić, sudac Kantonalnog suda u Mostaru

Vedran Škobić, federalni ministar pravde

Nikica Šutalo, izvanredni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, specijalist opće kirurgije

RECENZENTI

Kristijan Bečić, docent Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, specijalist sudske medicine

Sanin Bogunić, predsjednik Visokog sudske i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine

Božidarka Dugonjić, predsjednica Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

Aleksandar Vujadinović, docent Medicinskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, specijalist ortopedije

LEKTURA I KOREKTURA

Marija Vukoja Mikulić, viša asistentica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru

NASLOVNA STRANICA

Manlio Napoli

GRAFIČKO OBLIKOVANJE I TISAK

FRAM ZIRAL, Mostar

ISBN 978-9958-808-23-4

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 70661126

PRIRUČNIK

ZA VJEŠTAKE MEDICINSKE STRUKE

Metodologija i praksa medicinskog vještačenja

Sarajevo, 2026.

PREDGOVOR FEDERALNOG MINISTARSTVA PRAVDE

Federalno ministarstvo pravde izdaje ovaj *Priručnik za vještake medicinske struke* s ciljem unapređenja kvalitete, metodološke ujednačenosti i stručne provjerljivosti medicinskog vještačenja u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Vještaci medicinske struke imaju važnu ulogu u pravosudnom sustavu. Njihov je zadatak da, na temelju posebnog medicinskog znanja, sudu, tužiteljstvu ili drugom nadležnom tijelu pruže stručno obrazložen nalaz i mišljenje o činjenicama koje se ne mogu pouzdano razjasniti bez medicinske struke. Takva vještačenja osobito su važna u predmetima koji se odnose na tjelesne ozljede, posljedice bolesti i ozljeda, smanjenje životne aktivnosti, radnu sposobnost, duševna stanja, uzrok smrti, kvalitetu medicinskog postupanja i druga pitanja koja su medicinski i pravno važna.

Medicinsko vještačenje zahtijeva visoku razinu stručnosti, nepristranosti, odgovornosti i metodološke dosljednosti. Nalaz i mišljenje vještaka moraju biti jasni, obrazloženi, provjerljivi i razumljivi tijelu koje vodi postupak. Od vještaka se ne očekuje samo poznavanje medicinske znanosti i kliničke prakse nego i razumijevanje procesnog okvira, granica vlastite stručne uloge i dokazne vrijednosti medicinske dokumentacije.

Izrada ovog priručnika proizašla je iz potrebe da se vještacima medicinske struke pruži jedinstven stručni i edukativni okvir za rad. U praksi se pokazuje da razlike u pristupu, terminologiji, načinu vrednovanja dokumentacije i procjeni trajnih posljedica mogu dovesti do neujednačenih nalaza i mišljenja. Priručnik nastoji smanjiti takve razlike tako što upućuje na zajednička metodološka polazišta, jasniji način obrazlaganja zaključaka i odgovorniju primjenu medicinskih kriterija u procesnom kontekstu.

Cilj priručnika nije ograničiti stručnu samostalnost i neovisnost vještaka. Naprotiv, njegova je svrha pomoći vještaku da svoju stručnu ocjenu iznese jasno, argumentirano i u skladu s pravilima medicinske znanosti, procesnim zahtjevima i etičkim načelima. Svaki predmet zahtijeva individualnu procjenu, a vještak ostaje odgovoran za vlastiti nalaz i mišljenje u granicama svoje struke i naloga tijela koje vodi postupak.

Priručnik ima stručno-metodološku i edukativnu svrhu. On ne zamjenjuje važeće zakone, podzakonske akte, sudsku praksu niti nalog suda ili

drugog nadležnog tijela u konkretnom predmetu. Njegova je vrijednost u tome što na jednom mjestu povezuje normativni okvir, metodologiju izrade nalaza i mišljenja, etičke standarde, posebnosti pojedinih vrsta postupaka, medicinsko-pravne procjene i orijentacijske tablice za procjenu smanjenja životne aktivnosti.

Federalno ministarstvo pravde očekuje da će ovaj priručnik imati važnu ulogu u edukaciji kandidata za vještake, trajnom stručnom usavršavanju imenovanih vještaka i boljem razumijevanju medicinskog vještačenja od strane sudaca, tužitelja, odvjetnika, osiguratelja i drugih sudionika postupaka.

Posebna vrijednost priručnika ogleda se u nastojanju da se medicinsko vještačenje učini jasnijim, ujednačenijim i transparentnijim, bez pretvaranja stručne procjene u mehaničku primjenu unaprijed zadanih obrazaca. Orijentacijske tablice i metodološke smjernice sadržane u priručniku predstavljaju pomoćni stručni okvir, a ne zamjenu za individualnu, savjesnu i obrazloženu procjenu svakog konkretnog slučaja.

Ministarstvo zahvaljuje urednicima, autorima, stručnim suradnicima i recenzentima koji su svojim znanjem, iskustvom i profesionalnim angažmanom pridonijeli izradi ovog priručnika. Očekujemo da će on pomoći u daljnjem razvoju medicinskog vještačenja u Federaciji Bosne i Hercegovine, jačanju profesionalnih standarda i većem povjerenju u stručnu osnovu nalaza i mišljenja vještaka medicinske struke.

Sarajevo, 2026.

Federalno ministarstvo pravde

PREDGOVOR UREDNIKA

Medicinsko vještačenje zauzima posebno mjesto u postupcima u kojima je za pravilno utvrđivanje činjenica potrebno stručno medicinsko znanje. U toj ulozi liječnik svoje medicinsko znanje stavlja u službu suda, tužiteljstva ili drugog nadležnog tijela. Takva uloga zahtijeva više od poznavanja medicine. Ona zahtijeva sposobnost jasnog, nepristranog, kritičkog i provjerljivog stručnog zaključivanja.

Ovaj priručnik nastao je iz potrebe da se vještacima medicinske struke u Federaciji Bosne i Hercegovine ponudi praktičan i metodološki uređen oslonac za rad. Nije zamišljen kao udžbenik kliničke medicine niti kao zamjena za specijalističke smjernice, znanstvenu literaturu ili važeće propise. Njegova je svrha drukčija: pomoći liječniku da u svojstvu vještaka medicinsko znanje primijeni odgovorno, kritički i u granicama zadatka koji mu je povjeren.

Polazište priručnika jest da dobar nalaz i mišljenje nisu samo pitanje stručnosti, nego i pitanje metode. Vještak ne smije biti puki prenositelj medicinske dokumentacije, dijagnoza i ranijih nalaza, nego mora biti stručni tumač podataka koje pred sobom ima. Mora znati razlikovati činjenicu od pretpostavke, dijagnozu od dokazane posljedice, subjektivnu tegobu od objektiviziranog nalaza, mogućnost od medicinske vjerojatnosti te formalno zabilježen podatak od podatka koji je dokazno upotrebljiv. Potpis i pečat vještaka imaju stvarno značenje tek onda kada iza njih stoji provjerljiv put od podataka do zaključka.

Zbog toga je središnja ideja ovog priručnika razvijanje kritičkog mišljenja liječnika u ulozi vještaka. Kritičko mišljenje ne znači nepovjerenje prema dokumentaciji, pacijentu, liječniku ili drugom vještaku. Ono znači discipliniran pristup svakom izvoru podataka: što je utvrđeno, kada je utvrđeno, na temelju čega je utvrđeno, je li međusobno usklađeno, može li se medicinski objasniti i je li dovoljno za zaključak koji se od vještaka traži. Samo takav pristup omogućuje da nalaz i mišljenje budu razumljivi sudu, provjerljivi strankama i stručno obranjivi.

Priručnik je usmjeren na medicinsko vještačenje u sudskom i srodnom procesnom kontekstu, osobito ondje gdje se od vještaka traži da medicinske činjenice prevede u jasan, provjerljiv i dokazno upotrebljiv nalaz i mišljenje. Težište nije na općem prikazu medicine, nego na

metodologiji rada vještaka: vrednovanju dokumentacije, razgraničenju činjenica i stručnih zaključaka, procjeni uzročno-posljedične veze, trajnosti posljedica, funkcionalnog učinka i granica tabličnog vrednovanja.

Medicinska vještačenja u upravnom postupku nisu obrađena kao zasebna metodološka cjelina. Razlog je, prije svega, praktičan i institucionalan: u Federaciji Bosne i Hercegovine znatan dio upravno-statusnih medicinskih vještačenja obavlja se u okviru Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja, osobito u postupcima ostvarivanja prava iz mirovinskog i invalidskog osiguranja, socijalne zaštite, braniteljsko-invalidske zaštite, prava civilnih žrtava rata i srodnih područja. Zato se upravni postupak u ovom priručniku prikazuje samo u mjeri potrebnoj za razumijevanje općeg normativnog i institucionalnog okvira, dok je glavna pažnja usmjerena na metodologiju medicinskog vještačenja i izrade nalaza i mišljenja.

Orijentacijske tablice sadržane u priručniku imaju pomoćnu i usmjeravajuću svrhu. One nisu matematički sustav za automatsko određivanje posljedica, nego stručni okvir koji zahtijeva individualnu procjenu i jasno obrazloženje. Tablični postotak može biti polazište, ali konačna ocjena mora biti rezultat stručne sinteze, uzimajući u obzir dokumentiranu ozljedu ili bolest, klinički nalaz, funkcionalni ishod, ranije zdravstveno stanje i ukupne okolnosti konkretnog slučaja.

U izradi priručnika sudjelovali su liječnici različitih medicinskih specijalnosti, a njihovi su doprinosi urednički oblikovani u jedinstvenu metodološku cjelinu. Cilj nije bio napisati niz odvojenih specijalističkih tekstova, nego priručnik koji će biti koristan kandidatima za vještake, imenovanim vještacima, sucima, tužiteljima, odvjetnicima, osigurateljima, liječnicima cenzorima i drugim sudionicima postupaka u kojima se razmatraju medicinske činjenice.

Zahvaljujemo Federalnom ministarstvu pravde na institucionalnoj podršci, kao i autorima, recenzentima i suradnicima koji su svojim znanjem, iskustvom i prijedlozima pomogli u izradi ovog priručnika. Nadamo se da će priručnik pridonijeti razvoju jasnije, ujednačenije i odgovornije prakse medicinskog vještačenja u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Mostar, 2026.

Urednici

RECENZIJE

Rukopis *Priručnika za vještake medicinske struke – Metodologija i praksa medicinskog vještačenja* recenzirali su istaknuti predstavnici pravosudne i medicinske struke. Njihove recenzije donose različite stručne perspektive o koncepciji, metodološkom pristupu, praktičnoj primjenjivosti i mogućem doprinosu Priručnika ujednačavanju prakse medicinskog vještačenja.

Tekstovi recenzija donose se u nastavku.

SANIN BOGUNIĆ

predsjednik Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine

Priručnik za vještake medicinske struke – *Metodologija i praksa medicinskog vještačenja*, publikacija Federalnog ministarstva pravde, s obzirom na akademsku i medicinsku relevantnost njegovih autora, predstavlja dodatni pozitivan iskorak ka pokušaju ujednačavanja medicinske i sudske prakse u sudskim postupcima u Federaciji Bosne i Hercegovine, ali i šire.

Metodološki pristup autora iz različitih stručnih oblasti, od jasnog normativnog i institucionalnog okvira za medicinska vještačenja kod nas, geneze medicinskih vještačenja u sudskim postupcima, pa sve do razrade jasnih i preciznih postavki za pojedine oblasti medicinskih vještačenja i potom orijentacijskih tablica vještačenja, ukazuje na sveobuhvatan pristup vrijedan pohvale.

Dajući pojašnjenja zašto se fokus stavlja prvenstveno na ulogu medicinskih vještaka u krivičnom i parničnom postupku, autori daju i razloge zašto se materijal ciljano usmjerava primarno na te postupke, kao najrelevantnije postupke našeg pravosuđa.

Materijal koji je pred nama će zasigurno biti od koristi i imati potrebnu težinu, kako za pripremu kandidata za polaganje ispita za vještake iz medicinske oblasti, zatim za već imenovane vještake koji svoje nalaze i mišljenja iznose u sudskim postupcima, ali isto tako i za sve učesnike sudskih postupaka, sudije, tužioce, advokate, ovlaštena službena lica, koji koriste struku, znanja i vještine medicinskih vještaka u tim postupcima.

On predstavlja i važan iskorak ka razumijevanju medicinskih pojmova i uloge medicinskih vještaka u sudskim postupcima kod nas.

S obzirom na to da je materijal za publikaciju planiran u formi Priručnika, jasno je da je namjera Federalnog ministarstva pravde Federacije da se njime ne utvrđuju nedvosmisleni postulati medicine i medicinskih vještačenja, već da se isti koristi kao putokaz, pomoć i olakšanje svima onima koji učestvuju na bilo koji način u sudskim postupcima, a gdje im je potrebno stručno znanje vještaka medicinske struke.

Zbog svega navedenog, smatram da će ovaj Priručnik Federalnog ministarstva pravde biti od velike koristi kako praktičarima u sudskim postupcima, tako i teoretičarima koji se bave i izučavaju oblast medicinskih vještačenja.

BOŽIDARKA DUGONJIĆ

predsjednica Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

Uvod

U Federaciji Bosne i Hercegovine pitanja koja se odnose na vještake uređena su Zakonom o vještacima („Službene novine Federacije BiH“, br. 49/05 i 38/08).

U članu 1. ovog zakona je propisano da se njime uređuju uvjeti i postupak izbora i imenovanja vještaka koji u sudskom, upravnom i prekršajnom postupku obavljaju poslove vještačenja, prava i dužnosti vještaka, nadzor nad radom vještaka, nadzor nad poslovima vještačenja od pravnih osoba, vođenje imenika vještaka te druga pitanja od značaja za rad vještaka.

Međutim, mnoga praktična pitanja koja se tiču vještačenja općenito, uključujući i medicinska, zahtijevaju posebnu pažnju i razradu, što i jeste bila intencija kod izrade Priručnika za vještake medicinske struke (dalje: Priručnik).

Na prostoru Bosne i Hercegovine ovakav priručnik do sada nije postojao. Stoga ideja, rad na izradi i namjera štampanja ovog Priručnika su za svaku pohvalu.

Osvrt na sadržaj Priručnika

Priručnik će biti od velike pomoći svima koji se susreću u svome radu s medicinskim vještačenjima, kako u sudovima, tijelima uprave, osigurateljskim društvima i dr., tako i samim stručnjacima iz medicinske struke koji se pojavljuju u ulozi vještaka iz raznih oblasti medicine, ali isto tako i tijelima vlasti ili privrednim subjektima koji imaju za potrebu angažiranje ove vrste vještaka.

Priručnik je vrlo dobro koncepcijski strukturiran. Tekst je podijeljen u **deset** poglavlja. Kako i priliči, u prvom poglavlju pod nazivom „**Normativni i institucionalni okvir vještačenja**“ se, vrlo stručno i s raznih aspekata, obrađuje normativno-pravni dio, ukazujući na zakonske odredbe o vještacima općenito, zatim uvjeti za imenovanje i samo imenovanje, svečana izjava, pitanje pečata, neovisnost u radu, poštivanje rokova, čuvanje

službene tajne, tarifa, sankcije za nesavjesno vršenje dužnosti, razrješenje i druga pitanja.

Drugo poglavlje obrađuje **„Nalaz i mišljenje vještaka: Metodologija medicinskog vještačenja i dokazna vrijednost“**. U ovom poglavlju se ukazuje da se postupak vještačenja može promatrati kroz tri povezane cjeline: **činjeničnu, analitičku i zaključnu**. Činjenična cjelina obuhvata prikupljanje, razvrstavanje i prikaz dostupnih podataka. Analitička cjelina obuhvata njihovo vrednovanje, provjeru međusobne usklađenosti, razmatranje mogućih objašnjenja i procjenu ograničenja. Zaključna cjelina predstavlja stručnu sintezu i odgovor na pitanja iz naloga. Sudovi, tijela uprave ili pravne osobe, posebno iz određenih oblasti društvenog života, trebaju stručnu pomoć u rješavanju pitanja koja se pojave pred njima iz različitih oblasti medicine, uz pomoć vještaka. Njihova uloga, kako se i naglašava u ovom priručniku, nije da zamijene sud, tijelo uprave ili drugu pravnu osobu, niti da primijene pravo, nego da daju stručnu analizu i na koncu stručno mišljenje – zaključak o pitanju koje se pred vještaka postavi, a pravo će primijeniti institucija/pravna osoba koja je tražila vještačenje.

Treće poglavlje je naslovljeno kao: **„Načela, etika i profesionalni standardi rada“**. Vještak u parničnim, krivičnim i upravnim postupcima djeluje kao neovisni stručnjak čija je zadaća stručno i nepristrasno razjasniti medicinske činjenice relevantne za odlučivanje. Ne zastupa interese stranka, ne djeluje kao njihov savjetnik niti preuzima ulogu suda ili drugog tijela koje odlučuje. Ne daje pravne kvalifikacije, ne ocjenjuje odgovornost i ne predlaže odluku, nego stručno obrazlaže medicinske činjenice i njihovo značenje, ostavljajući pravnu ocjenu nadležnom tijelu.

Četvrto poglavlje je **„Medicinsko vještačenje u krivičnom postupku“**. Medicinsko vještačenje u krivičnom postupku predstavlja stručnu potporu sudu i tužiteljstvu u razjašnjenju činjenica za čije je utvrđivanje potrebno posebno medicinsko znanje. U krivičnim predmetima medicinska pitanja često su neposredno povezana s ocjenom mehanizma nastanka ozljede, vrste i težine tjelesne ozljede, uzročne veze između događaja i posljedice, trajanja liječenja, trajnih posljedica, životne ugroženosti ili smrtnog ishoda. Ova vještačenja su često veoma bitna radi zaključka suda o uračunljivosti optuženog u vrijeme učinjenja krivičnog djela, zatim sposobnosti optuženog ili svjedoka da učestvuje u krivičnom postupku, kao i radi

utvrđivanja načina i sredstva nanošenja povrede, a to sve može biti od utjecaja na kvalifikaciju krivičnog djela i u konačnici na odluku o krivnji.

Peto poglavlje obrađuje **„Medicinsko vještačenje u parničnim postupcima“**. U parničnim postupcima medicinsko vještačenje ima posebno značenje kada sud odlučuje o činjenicama koje se odnose na ozljedu, bolest, liječenje, trajne posljedice i njihov utjecaj na prava stranaka. Sud raspolaze pravnim znanjem, ali za medicinska pitanja najčešće nema vlastitu stručnu osnovu, zbog čega se medicinski vještak uključuje radi stručnog razjašnjenja činjenica koje su pravno relevantne za odluku, najčešće o stupnju umanjenja radne sposobnosti ili utvrđivanju i dosuđivanju nematerijalne štete.

Šesto poglavlje je: **„Procjena medicinskog postupanja: razlikovanje komplikacije, stručne pogreške i propusta“**. U ovom poglavlju se na izuzetno stručan način ukazuje na jedno od najsloženijih i najosjetljivijih područja medicinskog vještačenja. U takvim predmetima od vještaka se ne traži samo opis zdravstvenog stanja, nego stručna analiza toka dijagnostike, liječenja, nadzora, komunikacije, dokumentiranja i pravodobnosti postupanja. Standardi koji se ovdje razrađuju su od neopisive koristi za sve vještake medicinske struke.

U sedmom poglavlju se obrađuje: **„Osigurateljska medicina i uloga liječnika-cenzora u procjeni štete“**. Osigurateljska medicina predstavlja posebno područje stručnog medicinskog rada u kojem se medicinske činjenice procjenjuju u okviru ugovornog odnosa osiguranja i osigurateljne obrade štete. Njezina svrha nije samo formalna provjera medicinske dokumentacije, nego stručna, brza i realna procjena medicinske osnove zahtjeva radi pravilnog odlučivanja o pravima iz osiguranja. U njezinu su središtu pitanja tjelesnih ozljeda, posljedica nesretnog slučaja, privremene ili trajne nesposobnosti za rad, invaliditeta, funkcionalnih posljedica i drugih stanja koja mogu utjecati na nastanak i opseg obveze osiguravatelja.

Osmo poglavlje odnosi se na: **„Psihijatrijsko vještačenje u krivičnom i građanskom postupku“**. Za razliku od kliničke psihijatrije, koja je usmjerena na dijagnostiku i liječenje aktuelnih psihičkih poremećaja, psihijatrijsko vještačenje ima izrazito forenzički i često retrospektivni karakter. Vještak u mnogim predmetima mora rekonstruirati duševno stanje osobe u određenom prošlom razdoblju, na temelju medicinske dokumentacije, iskaza,

opažanja i drugih raspoloživih podataka. Zbog toga je psihijatrijsko vještačenje posebno zahtjevno te traži oprezno razlikovanje psihijatrijske dijagnoze od pravnih pojmova i pravnih posljedica.

Deveto poglavlje se odnosi na „**Vještačenje po odabranim granama medicine**“. Medicinsko vještačenje u praksi se često provodi u predmetima u kojima posljedice ozljede, bolesti ili medicinskog postupanja zahvaćaju pojedine organske sustave i zahtijevaju užu specijalističku procjenu. Iako se opća metodologija vještačenja primjenjuje u svakom predmetu, pojedine grane medicine imaju vlastite stručne naglaske, tipične izvore podataka, specifične dijagnostičke pokazatelje i posebne kriterije za procjenu trajnih posljedica.

Deseto poglavlje sadrži „**Orijentacijske tablice u procjeni smanjenja životne aktivnosti**“. Ovo poglavlje bavi se užim pitanjem tablične procjene, odnosno načinom na koji se orijentacijske tablice koriste kao pomoćni, a ne samostalni ili mehanički instrument procjene.

Orijentacijske tablice služe za podizanje nivoa ujednačenosti procjena u medicinski i funkcionalno uporedivim slučajevima. One ne zamjenjuju individualnu stručnu prosudbu vještaka i ne mogu se primjenjivati automatski. Tablica ne određuje postotak; postotak određuje vještak, na temelju medicinski utvrđenog trajnog deficita, njegovog funkcionalnog učinka i stvarnog utjecaja na svakodnevni život oštećenika.

Bitno je naglasiti da je u Priručniku navedena i opsežna stručna literatura koja je korištena, tako da svako ko to želi, može i dodatno proučavati pojedine oblasti medicinskog vještačenja.

Isto tako od velike je koristi što je priložen i izvod iz odgovarajućih materijalnih i procesnih zakona koje koriste sudovi, tužiteljstva, tijela uprave i drugi.

Zaključak

Ovaj Priručnik je alat koji će nedvojbeno biti od velike koristi svima koji u svom radu koriste vještake - sudovima, tužiteljstvima, raznim administrativnim tijelima uključujući i policijske agencije, različitim pravnim osobama, pravnim stručnjacima, kao i stručnjacima iz medicinske oblasti, odnosno liječnicima koji se žele, pored redovne svoje djelatnosti,

baviti i vještačenjem, a kojima će Priručnik posebno biti od značaja kako u postupku prijave za imenovanje za vještaka, tako i u konkretnom radu u svojstvu vještaka, sve sa ciljem da bi se njihov nalaz i mišljenje uradili na što kvalitetniji način, a time olakšao i unaprijedio rad svih onih koji su vještačenje tražili ili naredili.

Na kraju, preporučujem štampanje ovoga Priručnika i njegovu distribuciju. Posebno bi bilo korisno organizirati promociju Priručnika nakon štampanja, te održati seminare za postojeće i potencijalne vještake iz ove oblasti, na temu praktične upotrebe Priručnika.

KRISTIJAN BEČIĆ

*docent Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu,
specijalist sudske medicine*

Priručnik za vještake medicinske struke – Metodologija i praksa medicinskog vještačenja predstavlja ambiciozan i sadržajno široko koncipiran pokušaj sustavnog uređenja i poboljšanja kvalitete medicinskog vještačenja u Federaciji Bosne i Hercegovine. Već iz strukture djela vidljivo je da njegova namjera nije ograničena samo na prikaz pojedinih medicinskih kriterija, već je usmjerena prema stvaranju jedinstvenog metodološkog okvira unutar kojega bi vještak trebao oblikovati nalaz i mišljenje, od analize dokumentacije i procjene uzročno-posljedične veze do konačnog stručnog zaključka. Takav pristup je izrazito opravdan, jer upravo nedostatak metodološke ujednačenosti predstavlja jedan od najznačajnijih problema suvremene prakse kako u sudskomedicinskim vještačenjima tako i u ostalim granama medicine, a koje se bave problematikom vještačenja.

Posebno vrijednim smatram jasno isticanje razlike između medicinske činjenice, subjektivnog navoda, stručne interpretacije i konačnog mišljenja vještaka. Priručnik opravdano naglašava da vještak ne smije biti puki „prenositelj“ medicinske dokumentacije, nego stručni interpretator podataka koji mora pokazati put od dostupnih činjenica do zaključka. Takvo metodološko razgraničenje od posebne je važnosti u sudskoj medicini, gdje se zaključak nerijetko temelji na integraciji više različitih izvora podataka – obdukcijskog nalaza, medicinske dokumentacije, toksikoloških analiza, podataka s mjesta događaja i drugih forenzičkih tragova. Priručnik upravo takvu integrativnu funkciju vještaka pravilno postavlja u središte njegova rada.

Jako je dobro obrađena i problematika kritičke procjene medicinske dokumentacije. Posebno treba istaknuti zahtjev da se dokumentacija procjenjuje prema njezinoj medicinskoj logičnosti, unutarnjoj dosljednosti, vremenskom slijedu i povezanosti s objektivnim nalazima. Jednako je važna napomena da nedostatak dokumentacije ne može i ne smije biti nadomješten pretpostavkama. To je jedno od temeljnih pravila kvalitetnog vještačenja i, iz perspektive sudskog patologa, jedno od najvažnijih metodoloških načela cijelog priručnika. U praksi upravo nekritičko

prihvaćanje naknadno nastale dokumentacije, subjektivnih tegoba ili pojedinačnih izoliranih nalaza može dovesti do zaključaka koji nadilaze stvarnu dokaznu vrijednost raspoloživih podataka.

Kao sudskog patologa osobno me najviše privuklo poglavlje posvećeno medicinskom vještačenju u kaznenom postupku, a osobito pozitivno ocjenjujem dio unutar njega koji obrađuje tjelesne ozljede i obdukcijiska vještačenja. Kod kvalifikacije tjelesnih ozljeda pravilno se navodi problematika ovih vještačenja te se ispravno naglašava da težinu ozljede ne treba određivati prema konačnom ishodu liječenja ili duljini bolovanja, nego prema prirodi ozljede, njezinu neposrednom učinku, dokumentiranom kliničkom tijeku te eventualnim trajnim posljedicama kada su medicinski povezane s ozljedom. Takav pristup odgovara stvarnoj sudskomedicinskoj metodologiji i predstavlja važnu zaštitu od retrospektivnog pojestavljivanja složenih ozljeda.

Poglavlje o obdukcijiskim vještačenjima posebno je značajno jer pravilno prepoznaje da se u forenzičkoj patologiji ne radi samo o opisu obdukcijiskog nalaza, nego o rekonstrukciji cjelokupnog uzročno-posljedičnog slijeda koji je doveo do smrti. Priručnik pritom pravilno zahtijeva integraciju obdukcijiskog nalaza s medicinskom dokumentacijom, toksikološkim i drugim laboratorijskim rezultatima te podacima s mjesta događaja. To je upravo ona razina metodološkog pristupa koja razlikuje kvalitetno, suvremeno sudskomedicinsko vještačenje od izoliranog morfološkog opisa.

Ovdje je važno pohvaliti i jasno razgraničenje pojmova uzroka smrti, mehanizma smrti i načina smrti. U praksi se upravo ti pojmovi nerijetko međusobno pogrešno koriste, a posljedice nerazlikovanja istih mogu biti ozbiljne. Priručnik ispravno ističe da mehanizam smrti ne može sam po sebi predstavljati zadovoljavajuće određenje uzroka smrti te da se način smrti ne može zaključivati samo na temelju obdukcijiskog nalaza, nego zahtijeva integraciju svih relevantnih podataka. Jednako je stručno opravdano ostavljanje načina smrti neodređenim kada raspoloživi podaci ne omogućuju pouzdan zaključak.

Vrlo je dobro riješena i problematika procjene vremena smrti. Priručnik izbjegava jednu od najčešćih pogrešaka u sudskomedicinskoj praksi – stvaranje privida preciznosti. Ovaj privid je u javnosti posljedica, u zadnjim godinama, velikog broja serija koje se bave tematikom istrage zločina i smrti. Naglašavanje intervala, uz istodobno razmatranje

temperature tijela, okolišnih uvjeta, položaja tijela, odjeće, podloge, vremena posljednjeg pouzdanog kontakta i drugih pokazatelja, metodološki je potpuno opravdano, no posebno je važno upozorenje da se hlađenje tijela ne smije pretvarati u jednostavnu „satnicu“ te da se procjena vremena smrti ne smije temeljiti na samo jednom pokazatelju.

Jedan od najvažnijih kriterija za kvalitetno vještačenje, a koji ovaj priručnik opetovano naglašava, je potreba za nepristranošću i neovisnošću vještaka. Priručnik ide korak dalje od formalnog zahtjeva za izuzećem te pravilno prepoznaje mogućnost nesvjesnih utjecaja na stručno zaključivanje. Posebno je vrijedno upozorenje da vještak mora razmatrati i činjenice koje ne podupiru njegovu početnu hipotezu te uzeti u obzir alternativna medicinska objašnjenja. Takav pristup odgovara osnovnim principima znanstvenog zaključivanja i predstavlja važnu metodološku komponentu forenzičkog rada.

Kao posebnu, a u današnjoj profesiji liječnika, iznimno potrebnu vrijednost ovog Priručnika izdvojio bih poglavlje o procjeni medicinskog postupanja. Razlikovanje komplikacije, nepovoljnog ishoda, stručne pogreške, propusta, zakašnjele dijagnoze i odstupanja od standarda izrazito je važno. Priručnik opravdano upozorava na opasnost retrospektivnog zaključivanja na temelju već poznatog nepovoljnog ishoda. Vještak mora rekonstruirati koje su informacije bile dostupne liječniku u relevantnom trenutku i procijeniti postupanje prema tadašnjem, a ne naknadno poznatom stanju.

Slično pozitivno treba ocijeniti i pristup procjeni smanjenja životne aktivnosti. Posebno je korisno upozorenje da tablični postotak ne smije postati zamjena za individualiziranu stručnu procjenu. Konačna ocjena mora proizlaziti iz stvarnog funkcionalnog učinka posljedica, a ne iz pukog zbrajanja dijagnoza ili mehaničkog prepisivanja tabličnih vrijednosti.

Ovaj priručnik je kvalitetno i razumljivo napisan, ali unatoč navedenim prednostima u eventualnom sljedećem izdanju bilo bi možda korisno dodatno produbiti pojedine dijelove. Prije svega, dio koji se odnosi na forenzičku patologiju mogao bi biti metodološki još precizniji u razradi rekonstrukcije mehanizma nastanka ozljeda, razlikovanja vitalnih i postmortalnih promjena, procjene vitalnosti ozljeda, analize rasporeda i međusobnog odnosa višestrukih ozljeda te integracije morfoloških nalaza s podacima s mjesta događaja. Budući da je riječ o priručniku

namijenjenom vještacima, upravo bi takvi konkretni forenzičkopatološki problemi mogli predstavljati njegovu dodatnu stručnu vrijednost za iskusne vještace.

Također bi bilo korisno jasnije razdvojiti ono što predstavlja normativni zahtjev od onoga što predstavlja stručnu preporuku ili metodološki model. Priručnik to načelno čini, ali zbog njegova širokog opsega i istodobnog prikaza pravnih, medicinskih i stručnih kriterija, čitatelju bi u pojedinim dijelovima moglo biti korisno još eksplicitnije označiti hijerarhiju izvora: zakonsku obvezu, stručni standard, preporuku dobre prakse i autorski metodološki prijedlog.

Posebnu pozornost zaslužuje i činjenica da je priručnik izrazito vezan uz pravni i institucionalni okvir Federacije Bosne i Hercegovine. To je njegova razumljiva i opravdana karakteristika, ali istodobno ograničava neposrednu primjenjivost dijela sadržaja izvan tog pravnog sustava. Medicinsko-metodološki principi imaju znatno širu vrijednost, dok se procesne i normativne odredbe moraju promatrati isključivo u okviru važećeg zakonodavstva. Sam priručnik ispravno naglašava da ne zamjenjuje važeće zakone, sudsku praksu ni konkretni nalog tijela koje vodi postupak.

Zaključno, *Priručnik za vještace medicinske struke – Metodologija i praksa medicinskog vještačenja* smatram vrijednim i korisnim stručnim djelom koje nadilazi razinu klasičnog priručnika s popisom pravila i kriterija. Njegova je najveća vrijednost u inzistiranju na metodologiji – na razlikovanju činjenice od interpretacije, objektivnog nalaza od subjektivnog navoda, uzroka od posljedice, komplikacije od stručne pogreške te stručnog zaključka od pravne ocjene. Takav pristup može značajno pridonijeti ujednačavanju kvalitete medicinskih vještačenja i povećanju njihove transparentnosti i provjerljivosti.

Iz perspektive sudskog patologa posebno pozitivno ocjenjujem poglavlja koja se odnose na obdukcijiska vještačenja, uzrok, mehanizam i način smrti te procjenu vremena smrti, jer u njima priručnik prepoznaje temeljnu specifičnost forenzičke patologije – zaključak ne proizlazi iz jednog nalaza, nego iz integracije svih dostupnih medicinskih i forenzičkih činjenica.

U cjelini, priručnik ocjenjujem kao stručno vrijedan, metodološki dobro postavljen i praktično relevantan doprinos području medicinskog

vještačenja, osobito značajan za edukaciju novih vještaka, ali i koristan kao podsjetnik i metodološki okvir iskusnim vještacima. Njegova temeljna poruka – da kvaliteta vještačenja ne ovisi samo o stručnom znanju nego i o načinu na koji se od činjenica dolazi do zaključka – predstavlja, po mom mišljenju, njegovu najveću stručnu vrijednost.

ALEKSANDAR VUJADINOVIĆ

*docent Medicinskog fakulteta Univerziteta u Tuzli,
specijalista ortopedije*

Medicinska vještačenja zauzimaju vrlo važno mjesto u pravosudnim sistemima, a dosadašnja praksa je pokazala da postoje znatna odstupanja prilikom izrade mišljenja i nalaza u Federaciji Bosne i Hercegovine zbog čega je neophodna dalja standardizacija i ujednačavanje kriterijuma u ovoj oblasti.

Autori ovog priručnika su na jedan vrlo temeljit i stručan način prikazali mnogobrojne, ali vrlo bitne aspekte uloge vještaka medicinske struke u pravosudnom sistemu FBiH.

Analitički su obradili različite teme koje se tiču odabira vještaka i njegove uloge u procesu vještačenja u parničnim i drugim sudskim sporovima, kao i ulogu vještaka-cenzora u radu osiguravajućih društava. Poseban osvrt je napravljen po pitanju metodologije vještačenja tjelesnih ozljeda gdje su detaljno objašnjeni postupci u izradi jednog vještačenja počevši od analize medicinske dokumentacije, kliničkog pregleda, te izrade stručnog nalaza i mišljenja. Navedene su i najčešće greške koje se mogu desiti tokom izrade vještačenja, sa primjerima iz prakse, što daje dodatni kvalitet ovom priručniku.

Sistematično su analizirane specifičnosti vezane za oštećenja različitih tjelesnih sistema, sa posebnim akcentom na lokomotorni sistem, kao što i sami urednici navode, jednom od najčešće zastupljenih u medicinskim vještačenjima tjelesnih ozljeda u sudskoj praksi. Jasno je naznačena važnost kliničkih i drugih testova neophodnih za izradu kvalitetnog vještačenja u kaznenim ili u parničnim postupcima. Obrađena je i tema medicinske komplikacije, stručne pogreške i propusta što je od velikog značaja u svakodnevnom radu medicinskih djelatnika. Iako nisu obavezujuće, orijentacijske tablice za procjenu smanjenja životne aktivnosti daju dobru osnovu za određivanje posljedica povređivanja u parničnim postupcima. O pojedinim procentima umanjavanja životne aktivnosti navedenim u ovim tablicama će vjerovatno postojati različita mišljenja i stavovi među vještacima, a što bi trebalo dodatno analizirati prilikom objavljivanja nekog

narednog priručnika. Ovo se prvenstveno odnosi na trzajne i druge ozljede kralježnice koje se često dešavaju u saobraćajnim udesima.

Dodatno, na kraju ovog priručnika se nalazi i 9 priloga izabranih normativnih i orijentacijskih odredbi koje će dodatno olakšati rad vještacima medicinske struke u njihovom svakodnevnom radu i praksi.

Zbog svega navedenog ovaj priručnik predstavlja vrijednu medicinsko-sudsku literaturu koja će biti od iznimne važnosti za pravosuđe i sve stručnjake uključene u procjenu tjelesnih oštećenja kao i u drugim sudsko-pravnim procesima u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Sadržaj

POGLAVLJE 1. Normativni i institucionalni okvir vještačenja	28
1.1. Razvoj i suvremena uloga medicinskog vještačenja	29
1.2. Temeljni pravni izvori i normativni okvir	30
1.3. Procesni okvir vještačenja u parničnom, kaznenom i upravnom postupku	31
1.4. Uloga Federalnog ministarstva pravde i drugih nadležnih tijela	33
1.5. Imenovanje, obnova i prestanak statusa vještaka	35
1.6. Strukovne komore, stručne udruge i akademske institucije	37
1.7. Međunarodni standardi i usporedna iskustva	38
1.8. Položaj vještaka u postupku i odnos sa sudom	39
1.9. Prava, obveze i odgovornost vještaka	40
POGLAVLJE 2. Nalaz i mišljenje vještaka: metodologija medicinskog vještačenja i dokazna vrijednost	43
2.1. Metodološki niz rada vještaka	45
2.2. Temeljna metodološka načela	46
2.3. Medicinski podaci	47
2.3.1. Neposredni podaci vještaka – klinički pregled i opažanja	49
2.3.2. Medicinska dokumentacija i objektivizirani nalazi	51
2.3.3. Subjektivni navodi i anamneza – orijentacijska vrijednost i provjera usklađenosti	53
2.4. Krićka provjera medicinske dokumentacije	55
2.5. Medicinska procjena uzroćno-posljedićne veze	56
2.6. Procjena funkcionalnog statusa, trajnosti posljedica i stabilnog stanja	58
2.7. Struktura pisanog nalaza i mišljenja	61
2.8. Navođenje stručnih izvora i transparentnost metodologije	63
2.9. Dopune nalaza, pojašnjenja i granice promjene mišljenja	64
2.10. Metodološka cjelovitost nalaza i mišljenja	66
POGLAVLJE 3. Naćela, etika i profesionalni standardi rada	67
3.1. Položaj vještaka i dvostruka profesionalna odgovornost	67
3.2. Etika, deontologija i profesionalna odgovornost vještaka	68
3.3. Stručnost, nepristranost i neovisnost	69
3.4. Granice stručne osposobljenosti, konzultacije i suvještaćenje	70
3.5. Etika vještaka: medicinska i sudsko-etićka dimenzija	71
3.6. Povjerljivost, zaštita podataka i dokumentacijska disciplina	73
3.7. Procesne obveze, komunikacija s nadležnim tijelom i posljedice propusta	74

3.8. Standard komunikacije i ponašanja vještaka.....	75
3.9. Kontinuirano stručno usavršavanje i kvaliteta rada	76
3.10. Profesionalni standard kao trajna mjera.	77
POGLAVLJE 4. Medicinsko vještačenje u kaznenom postupku.....	78
4.1. Vještačenje tjelesnih ozljeda	78
4.2. Sudskomedicinska kvalifikacija prema KZ FBiH: osnovna razdioba i praktični pristup.....	80
4.2.1. Teška tjelesna ozljeda s kvalificirajućim posljedicama	81
4.2.2. Obična teška tjelesna ozljeda.....	82
4.2.3. Laka tjelesna ozljeda.....	83
4.3. Obdukcijaska vještačenja	83
4.3.1. Procesni okvir: kada se obdukcija nalaže (ZKP FBiH)	84
4.3.2. Metodološko polazište	84
4.3.3. Uzrok smrti, mehanizam smrti i način smrti – sudskomedicinski okvir.....	85
4.3.4. Određivanje vremena smrti – metodološki okvir bez privida točnosti.....	86
4.4. Toksikološka vještačenja – uloga i metodološki okvir	86
4.4.1. Vještačenje stupnja alkoholiziranosti.....	88
4.5. Analiza bioloških uzoraka i tragova	89
POGLAVLJE 5. Medicinsko vještačenje u parničnim postupcima	90
5.1. Vještačenje nematerijalne štete: metodološki pristup i objektivizacija posljedica.....	92
5.2. Fizički bolovi: kriteriji, trajanje i intenzitet.....	96
5.2.1. Najčešće metodološke pogreške i prijepori u procjeni fizičkih bolova	102
5.3. Procjena straha.....	104
5.4. Smanjenje životne aktivnosti.....	107
5.4.1. Najčešće metodološke pogreške u procjeni smanjenja životne aktivnosti	114
5.5. Naruženost.....	115
5.5.1. Najčešće metodološke pogreške u procjeni naruženosti.....	119
POGLAVLJE 6. Procjena medicinskog postupanja: razlikovanje komplikacije, stručne pogreške i propusta	121
6.1. Temeljne kategorije u procjeni medicinskog postupanja.....	122
6.2. Komplikacija i nepovoljan ishod.....	123
6.3. Stručna pogreška i propust.....	125
6.4. Pogrešna i zakašnjela dijagnoza.....	126
6.5. Terapijsko i tehničko postupanje, nadzor i pravodobno reagiranje... ..	128
6.6. Obaviještenost, pristanak i dokumentiranje pristanka	131

6.7. Standard postupanja, retrospektivno prosuđivanje i izvanredne okolnosti	132
6.8. Uzročna veza kod stručne pogreške i propusta	133
6.9. Timsko, organizacijsko i dokumentacijsko postupanje	134
6.10. Osobito teško odstupanje od standarda	136
6.11. Metodološke pogreške i formuliranje završnog mišljenja	137

POGLAVLJE 7. Osigurateljna medicina i uloga liječnika cenzora

u procjeni štete	140
7.1. Pojam i područje osigurateljne medicine	141
7.2. Osigurateljni okvir medicinske procjene	141
7.3. Medicinska procjena u osigurateljnoj praksi i uloga liječnika cenzora	143
7.4. Izvori podataka i dokumentacijska osnova	145
7.5. Metodološki pristup radu liječnika cenzora	146
7.6. Najčešća stručna pitanja i prijepori u cenzorskoj procjeni	147
7.7. Tablice invaliditeta i granice njihove primjene	148
7.8. Razlike između rada liječnika cenzora i rada vještaka medicinske struke	148
7.9. Etička i stručna načela rada liječnika cenzora	149
7.10. Odnos osigurateljne obrade štete i parničnog postupka	149

POGLAVLJE 8. Psihijatrijsko vještačenje u kaznenom i

građanskom postupku	151
8.1. Dijagnoza, klasifikacijski okvir i odnos kliničkih i pravnih pojmova u forenzičkoj psihijatriji	151
8.2. Posebnosti forenzičkog pregleda ispitanika	153
8.3. Pravni okvir procjene ubrojivosti	154
8.3.1. Ubrojivost	154
8.3.2. Neubrojivost	155
8.3.3. Bitno smanjena ubrojivost	155
8.4. Raspravna sposobnost u kaznenom postupku	155
8.5. Stručne osnove za procjenu sigurnosnih mjera	156
8.6. Procjena duševnog stanja u vrijeme počinjenja kaznenog djela	157
8.6.1. Forenzičko-psihijatrijski intervju i anamneza	157
8.6.2. Rekonstrukcija ponašanja prije, tijekom i nakon djela	158
8.6.3. Orijentacijske razlike između planiranog i impulzivnog djela	158
8.6.4. Dokumentacija, testiranje i opažanje ponašanja	158
8.7. Psihopatološka stanja relevantna za procjenu ubrojivosti: funkcionalni pristup	159
8.7.1. Psihotična stanja	160
8.7.2. Poremećaji svijesti, organska i neurokognitivna stanja	160
8.7.3. Afektivna, disocijativna i druga privremena duševna stanja	161

8.7.4. Afektivni poremećaji.....	162
8.7.5. Poremećaji ličnosti i impulzivnost.....	162
8.7.6. Psihoaktivne tvari i duševno stanje u vrijeme počinjenja kaznenog djela.....	162
8.8. Simulacija, disimulacija i agrovacija u forenzičko-psihijatrijskoj procjeni.....	164
8.9. Psihijatrijska i psihološka procjena žrtava i svjedoka u kaznenom postupku.....	165
8.10. Seksualni delikti i procjena posljedica kod žrtava.....	166
8.11. Psihijatrijsko vještačenje u građanskom postupku.....	167
8.11.1. Vještačenje poslovne sposobnosti.....	167
8.11.2. Vještačenje radne sposobnosti.....	169
POGLAVLJE 9. Vještačenje po odabranim granama medicine.....	172
9.1. Opća pravila specijalističkog medicinskog vještačenja.....	173
9.2. Postupanje s nepotpunom, nejasnom ili nepravilno vođenom medicinskom dokumentacijom.....	173
9.3. Vještačenje ozljeda lokomotornog sustava.....	175
9.4. Neurološko i neurokirurško vještačenje ozljeda živčanog sustava... ..	188
9.5. Oftalmološko vještačenje.....	199
9.6. Otorinolaringološko i audiološko vještačenje.....	208
9.7. Maksilofacijalno i stomatološko vještačenje.....	217
9.8. Kirurško vještačenje ozljeda prsnog koša, trbuha, srca, krvnih žila i probavnih organa.....	226
9.9. Urološko vještačenje.....	240
9.10. Vještačenje ožiljaka, opekline, ozeblina i naruženosti.....	250
9.11. Multidisciplinarno vještačenje složenih ozljeda i politraume.....	260
POGLAVLJE 10. Orijentacijske tablice u procjeni smanjenja životne aktivnosti.....	267
10.1. Svrha i status orijentacijskih tablica.....	267
10.2. Tablični okvir u FBiH i stručni status orijentacijskih tablica.....	267
10.3. Metodološki slijed i konačna tablična procjena.....	268
10.4. Objedinjavanje više postotaka i sinteza više stručnih nalaza.....	270
10.5. Posebni prijeponi u primjeni tablica.....	272
10.5.1. Prijepori kod ocjene smanjenja životne aktivnosti nakon trzajne ozljede vratne kralježnice.....	272
10.5.2. Prijepori kod ocjene smanjenja životne aktivnosti nakon potresa mozga i mehaničkih ozljeda bez jasnog morfološkog supstrata.....	276
10.6. Orijentacijske tablice.....	282

LITERATURA I IZVORI	329
A. Temeljna stručna literatura.....	329
B. Propisi i službeni izvori	329
C. Dopunska stručna literatura prema poglavljima	330
 PRILOZI – IZABRANE NORMATIVNE I ORIJENTACIJSKE ODREDBE	337
PRILOG 1. Zakon o vještacima – izabrane odredbe relevantne za rad vještaka medicinske struke	337
PRILOG 2. Zakon o parničnom postupku – izabrane odredbe o vještačenju.....	341
PRILOG 3. Zakon o kaznenom postupku Federacije BiH – izabrane odredbe o vještačenju i medicinskim vještačenjima	344
PRILOG 4. Kazneni zakon Federacije BiH – izabrane odredbe relevantne za rad vještaka medicinske struke	350
PRILOG 5. Zakon o upravnom postupku – izabrane odredbe o vještačenju	352
PRILOG 6. Zakon o obligacijskim odnosima – izabrane odredbe relevantne za medicinsko vještačenje štete	354
PRILOG 7. Zakon o obveznim osiguranjima u prometu Federacije BiH – izabrane odredbe relevantne za medicinsko vještačenje i osigurateljnu procjenu štete	356
PRILOG 8. Orijentacioni kriteriji Vrhovnog suda Federacije BiH – iznosi za pojedine oblike nematerijalne štete.....	364
PRILOG 9. Tarifa o nagradama i naknadama troškova za rad vještaka	366